

branim Fritzovim delom, torej ne deluje dokončno in pobijajoče, ampak spodbudno iščoče.

Knjiga Ervina Fritza *Okruški sveta* — ki jo je opremil Matjaž Vipotnik, od katerega smo sicer vajeni tudi še bolj domiselnih likovnih rešitev — je gotovo najpomembnejše delo tega letošnjega nagrajenca Prešernovega sklada. Namenjena je sodobnemu sočloveku, živo čutečemu in iščočemu bralcu — »ljudje dobre volje se prepoznamo po njej«. Odziva, kakršnega doživlja s ponatisom, je vsekakor vredna in potrebna — tudi zaradi tu in tam obotavljive »uradne« kritike Fritzevega pesniškega ustvarjanja.

Andrej Arko

DIMITRIJ RUPEL, PRIJAZNO ŽIVLJENJE

Nova knjiga Dimitrija Rupla *Prijazno življenje** se zdi kot zbirka v sebi sklenjenih tekstov brez širše povezovalne sile in funkcije, ki bi posamezni samostojnosti dodala še kak drugačen, globlji (vsebinski, ideološki, stilni) pomen. Avtor, se zdi, je tokrat storil kompromis eklektičnega povezovanja v celoto vsega, kar se je v njegovem predalu znašlo še neobjavljenega (ali pa že), neključenega v knjižno obliko. Taka združitev različnih proznih zvrsti od feljtona oz. reportaže, eseja, scenarija, novele, satire do intervjuja kaže, bolj kot ne, neke vrste ustvarjalno nestrpnost; do sebe oz. lastne ustvarjalnosti in recepcije dela v njegovi kar najbolj otipljivi obliki. Pri prebiranju *Prijaznega življenja* se ne moremo ubraniti vtisa, da je povezava desetih tekstov v knjigo problematična; bolj bi bila značilna za kakšno posmrtno ali jubi-

lejno, antološko izdajo avtorja, ki še ni izdal nobenega dela, a je združevanje razmetanih tekstov in njihova knjižna objava predpogoj njegovega razumevanja in vrednotenja. Pri Dimitriju Ruplu te bojzani ni.

Seveda nočemo s tem reči, da Dimitrij Rupel ne bi smel izdati te knjige. Če govorimo o nestrpnosti, bi hoteli z njo povedati še nekaj drugega; knjiga *Prijazno življenje* je nemara najznačilnejše avtorjevo pričevanje, kako zapravlja svojo obilno pisateljsko energijo za marginalne tekste. Deloma je to lastnost dobro odkril v končnem pogovoru Niko Grafenauer, ko se (ga) vprašuje, ali ni »nemara vsa ta mrzlična intelektualna in ustvarjalna dejavnost, ki se med seboj nedvomno (in)formativno učinkovito dopolnjuje, hkrati prav zaradi tega lahko izvor informativne kondenzacije na posameznih delovnih področjih, v prvi vrsti pa seveda tam, kjer diskurzivni govor zamenjuje magični jezik literature?« *Prijazno življenje* je v bistvu eklektično in ambivalentno delo; premalo strokovno v tekstih esejiistične narave (Esej o Sloveniji, Esej o Kanadi), da bi se uveljavile tiste sociološke prvine, ki bi mu (če bi jih bil avtor tako zastavil, in kot ga poznamo, smemo trditi, da bi jih bil lahko) v skladu s stroko in njenimi raziskovalnimi postopki, odkrile več, posegle globlje; v teoretski in miselni smeri.

Ruplovo Popotovanje iz Litije do Čateža ne bo imelo v slovenski literarni zgodovini nikoli tistega pomena in funkcije, kot ga ima pred kakimi stoddvajsetimi leti napisan istoimenski Levstikov spis. In vendar, se zdi, ima pisec novega Popotovanja, vsaj implicite, podoben namen (sicer nima smisla, da o tej poti sploh piše). Dimitrij Rupel resda v posameznih konfrontacijskih točkah išče stik z Levstikovo mislijo, premalo pa s sodobno Slovenijo in njenimi dimenzijami; kakršnimi koli, ne samo kulturnimi. Nekaj ugotovitev in bodic (nerentabilnost filma, narodne pesmi

(* Dimitrij Rupel, *Prijazno življenje*, Mladinska knjiga Ljubljana 1979, zbirka Nova slovenska knjiga, opremila Metka Krašovec, grafično oblikoval Borut Kovše)

in delavci iz drugih republik, slovenski izumitelji in njihova usoda, nehvaležnost naroda, umiranje naroda, ker tako slabo skrbi za kulturo, vse večja procincialnost Slovencev, kljub lastnem bahaštvu o razvitosti, o usodi Bogenšperka, o veljavnosti Levstikovih različnih maksim o literaturi, usodi slovenščine . . .), bolj napaberkovanih kot sistematičnih, ne daje Eseju o Sloveniji kakšne večje veljave. Nikakršne globlje zgodovinske analize ktulturno-politične zavesti in njene geneze nam Dimitrij Rupel ne ponuja, ničesar dokumentarno verificiranega, kot temelj in jedro svobodne esejistične, reportažne, potopisne literature. A vemo, da bi bilo to možno. Tu je v bistvu Ruplova nemoč: premalo globine in ustvarjalnega napora; ničesar obvezujočega in zavezujočega; kako daleč od Levstika (!) In naposled: ali dandanašnji na Slovenskem ne ponuja mnogo več izhodišč in premis, kot jih mimogrede navrže naš avtor. V oklepaju povejmo, da naslov Esej o Sloveniji veliko več obeta.

Esej o Kanadi je v precejšnji meri osebnoizpoveden in reportažen, dnevniški, se pravi brez tiste prave esejistične srži, ki bi pričevala o kompozicijski in tematski zamejenosti, izpostavitvi in obravnavi problema. Prvzaprav se esej začneja v drugem delu, z vmesnim naslovom Kaj sem prebral (in kaj sem si ob tem mislil), z obširnejšo analizo nekaterih vidikov kanadskega sodobnega življenja in kratkim vpogledom v kanadsko literaturo.

Z literarno-kompozicijskega stališča sta v Prijaznem življenju najznačilnejša teksta Zemljevid mesta Ljubljane in Prazniki. Prvi, izpoved »problematičnega Tončka Ravbarja« o naravi in nemara izvorihi svoje »problematičnosti« ni vsebinsko povezan z uokvirjenim scenarijem (?) z dvema časoma: spomladi 1942 v okupirani Ljubljani in jeseni 1943 nekje na Dolenjskem, tako da ostaja celota slej ko prej fragmen-

tarna, naključna, vsebinsko mimobežna. Drugi, Prazniki, aktualizirajo z motivom zapiskov v starih koledarjih (beležkah) dimenzije časa in prostora skozi osebnoizpovedno izkustvo in hočejo v »tem mehničnem svetu, ki ne ljubi spomina«, dokazati vsebino vsega, kar omogoča inspirativno jedro, pa četudi samo besede, imena, datumi.

Groteskna satira Deset let tega, spodaj ob vznožju s fiktivno vrnitvijo mrtvega očeta v svet in staro družbo, podarja tiste neslutene razvojne smeri, ki jih deklarativna politika ne omogoča in pogojuje. Zato je novi svet tak, kot ga Rupel opisuje, (tudi skozi svoje izkustvo) neproblematičen, konformističen (pokvarjen). V tem in takem svetu se mrtvec, kajpada, ne znajde.

Kratka novela Dokler naju smrt ne loči s sodobno tematiko in prikrito parodijo o sipkosti zakonskih vezi in službenih položajev, se zdi po oblikovalski, stilni in tematski plati v literarnem delu knjige nemara najčistejši tekst. Tu ni tistega prevladujočega Ruplovega osebnoizpovednega nemira, ki bi »oviral« literaturo, da spregovori sama v svojih magičnih konstrukcijah ubesedenega sveta. Ta »neobremenjenost« je tekstu v prid, saj mehanicistično preračunljivega sveta ne dopolnjuje še z dodatnimi avtorjevimi deklaracijami kritikastrske narave.

Nedelja, razdeljena v štiri scenarično-motivne sklope, aktualizira tiste potrošniško-pridobitniške nagibe v (malo) meščanskem dandanašnjiku, ob katerih se konvencionalno urejeno življenje izkaže kot bolj ali manj preračunljiv primitivizem. Avtorju se z domiselnimi parodičnimi antropomorfizacijami in parodičnimi odenki v opisih banalnih nedeljskih opravil (tudi smrt jih omogoča) posreči vzpostaviti tisto groteskno (prekrito satirično-kritično) razmerje, ki spregovori že iz same postavitve zgodbe in njene izpeljave, brez nepotrebne deklarativnosti, (ki pa Dimitriju Ruplu ni vedno tuja).

Tudi Prijazna smrt, prvi tekst v knjigi, se ukvarja s temo smrti, in sicer kot spominsko vračanje k lastni smrti; kot opis njenega odmeva med še živim svetom. Tudi ta smrt se avtorju izkaže kot »poslovna zadeva«, kot potegnitev ven iz vsega »tega sranja«, kot igra zdravnikov, ki »delajo znami, ko so ravno pri volji. Umorijo nas ali nas oživijo, kot se to dela pri trgovini ali v tovarnah. Nikakršnega humanizma, nobene višje zbranosti. Če imaš zveze, boš dolgo živel«. In tudi ta groteska s hierarhičnim Hadom, stiki z živim svetom in celo vampirstvom, hoče povedati kaj več še med vrticami, nenazadnje v izpuščenem Prešernovem verzu.

Kratka novela Črno bela soba o izgintotju Blejca iz notranje uprave in njegovi smrti doživi s Hofmanovo zgodbo (v kurzivu) nelogičen drugi del, s čimer napovedana tema zbledi, čeprav se zdi, kot bi šlo za spomin na črno belo sobo — kraj Blejčeve smrti. A vez ni prepoznavna in potemtakem tudi celota nima razvojno utemeljene konstrukcije.

ROK ARIH, TELEMAHOVA ISKANJA IN DRUGI KROKIJ

Vezi med starejšim in mlajšim rodom, med generacijami, pa četudi gre za krvne vezi, se slej ko prej končajo s kompromisom; v sprejemanju danega, v rahlanju konfliktnega razmerja. Rok Aarih si je v svojih Telemahovih iskanjih in drugih krokijih zastavil ta horizont kot trdnejšo povezavo med sicer samostojnimi kratkimi teksti; in ta celota dviga nad nevarne čeri (malo)meščanskih tem in sprotnih paberkovanj, ki zaustavljajo polet, zaradi svoje krh-

kosti, sleherni kompaktnosti, epskosti. Iskanja in krokiji so imaginarna dnevniška pričevanja, povezana z dialogi s sinom (Sinova pojasnila, Pismo, Taverna, Potepanje), z vnukinjo (Vnukinja), ženo in hčerko (Brzovjavka), samim sabo (Pred vigredjo); tematsko zamejena v intimne miselne povezave, navidezna nasprotja v poizkusih dojetanja in sprejemanja nekoga drugega, morda celo mimo praktične, veristične komponente, zunaj opisnosti. Le-ta je le vzpodbuda za razvoj miselnih premis, hipotez; kot da bi bilo, kot da je bilo. Arihovi krokiji so v prvem delu (Pogovori s Telemahom) družinski, vendar pa odpirajo v aktualiziranih temah opazne premike navzven; v narodnostno vprašanje, območje kulture, establišmenta, študentske revolucije, turizma, politike, narkomanije, zgodovine, problemov jezika...

Avtobiografske pripovedi v Sprehodih, »dopustniško pisanje in branje, deloma navezano na snov in motive iz dni in pa okoliščin, kadar človek ne dela«, vsakovrstna srečanja, realna in fiktivna, opisna in domišljajska, geografsko locirana na »bližnjo ljubljansko okolico«, jemljejo inspirativne vzgibe v konkretnih pojavnostih (tivolska graščina, Jakopičev paviljon, Cankarjev vrh na Rožniku, Šišenski hrib, Mostec) in z impresionistično nadgradnjo in refleksijami aktualizirajo zgodovinsko perspektivo motiva (Nestvarni paviljon, Ivan Rožnik, Sparta, Kakor nekoč Lili), ali pa njegovo mitičnost (Pan).

Kratek cikel Dečakove pomnjenje posega v otroška leta, v tiste skušnje sveta, ki so še neobremenjene z vsem in vsakršnim produktom znanja in vedenja, zgodovine in politike, zato pa ostajajo neposredne v izkustvu, opisu, kasnejši rekonstrukciji (Kolajne, Cirkus), refleksivne v razkrivanju pomena pojmov domovina (Pomnjenje na lepo našo domovino) in plantaža (Plantažniki).

(* Rok Aarih, Telemahova iskanja in drugi krokiji, Založba Obzorja Maribor 1979, opremil Drago Druškovič ml., str. 261)